

ПСИХОЛОШКИТЕ ИНТЕРНЕТ-ИСТРАЖУВАЊА: ЕТИЧКИ ПРАШАЊА И ПРЕПОРАКИ

Николина Кениг¹

Институт за психологија, Филозофски факултет,
Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ - Скопје

Кратка содржина

Разликите помеѓу традиционалните истражувања и истражувањата, базирани на интернет се рефлектираат и на значајни прашања во сферата на етичноста на истражувањата. Во овој преглед се опфатени неколку важни етички прашања кои произлегуваат од карактеристиките на интернет-истражувањата, како што се зголемените ризици од потенцијално изложување на доверливи податоци и/или на идентитетот на респондентите на трети лица, намалената контрола на тоа кој партиципира и како одговара, и тешкотиите во одлучувањето дали информираната согласност е неопходна или не. Прегледот дава увид во неколку носечки решенија и препораки за тоа како да се обезбеди што е можно повисок степен на етичност при истражувањата кои се одвиваат на интернет. Авторот го изнесува својот став за актуелната состојба во врска со употребата на интернетот за истражувачки цели и последиците од пренебрегнувањето на етичките барања.

Клучни зборови: *интернет-истражување, истражувачка етика*

¹ nikolina@fzf.ukim.edu.mk

Современата практика на истражувања во сферата на општествени-те, хуманистичките, медицинските и биомедицинските научни дисциплини, сè поинтензивно ја наметнува потребата за информирање во врска со професионалните етички стандарди и норми кои се релевантни за користењето на интернетот како извор на податоци или како алатка за нивно прибирање. Истражувачите и етичките одбори одговорни за евалуација на етичноста на истражувачките нацрти, зачестено се соочуваат со дилеми кои не се целосно покриени со стандардите за научните истражувања што се ситуирани во традиционалната методолошка парадигма и ги користат вообичаените техники за прибирање податоци. Како илустрација на оваа состојба, сè почесто станува проблематично како да се одреди линијата помеѓу приватниот и јавниот интернет простор, како да се заштити анонимноста во услови кога одговарањето се изведува од приватни адреси на интернет-протокол (IP), или, како да се гарантира безбедноста на зададените мерни инструменти или автентичноста на идентитетите на испитаниците.

Техничките можности што ги нуди сајбер просторот, овозможија рапиден развој на т.н. интернет-базирани истражувања (или е-истражувања), кои, заради ефикасноста и економичноста стануваат сè пофаворизирана опција пред традиционалните облици на истражување помеѓу помладите генерации научници. Како истражувања базирани на интернет се третираат оние во кои мрежата се користи за прибирање информации преку инструменти поставени на интернет (како што се специјално дизајнирани прашалници или психолошки тестови), или, за генерирање податоци од постоечки бази кои не се креирани специјално за истражувачки цели. Така, во оваа група спаѓаат и истражувањата во кои се прибираат квантитативни и квалитативни податоци на интернет, наместо лице-в-лице, но и оние кај кои се користат веќе архивирани податоци за анализа на содржина на комуникациите во различни контексти (на пример, Barberá et al., 2014), односно, за квантитативни истражувања базирани на огромен број податоци произведени низ мрежните интеракции (на пример, Crandall, Backstrom, Huttenlocher, & Kleinberg, 2009; Kirkegaard & Bjerrekær, 2016). На првата група се реферира како на реактивни, а на втората како на нереактивни видови истражувања (Reips, 2012). Посебно интересна категорија на психолошки интернет-истражувања се оние во кои мрежата се користи за спроведување психолошки експерименти. Иако во основа ја користат истата стратегија како експериментите во живо, нивната предност се гледа во едноставноста со која може да се регрутираат голем број учесници. Оттука, тие се од голема корист и за екстерна валидација на експериментите спроведени во лабораториски услови.

Со отварањето на дебатата за важни етички прашања од перспектива на различни теориски рамки, како на пример, утилитаризмот, консеквенцијализмот или феминистичката ориентација, од една страна, се поттикнува анализата на конкретните решенија во работењето со податоците добиени преку интернет од перспектива на можна злоупотреба на неколку различни нивоа (Bromseth, 2002; Bruckman 2006), а од друга, се засилува процесот на дефинирање препораки и креирање водичи наменети за истражувачите (Ess & Association of Internet Researchers [AOiR], 2002; Kraut et al., 2004; Markham, Buchanan, & AoIR, 2012). Од овие паралелни процеси произлегува оформувањето на посебна дисциплина во рамките на истражувачката етика, фокусирана кон преиспитување на етичките прашања и примена на принципите на етиката, токму кај истражувањата што се спроведуваат со користење на интернетот (Buchanan, 2010).

Информирана согласност

Во истражувањата во кои учесници се луѓето, без разлика на научната дисциплина, добивањето на нивната *информирана согласност* за учество во истражувањето, заснована на објаснување на сите релевантни аспекти за нивното учество (а пред сè: целта, намената на истражувањето, можните ризици и начинот на соопштување на наодите), се третира како темел на заштитата на субјектите. Информираната согласност воедно значи и дека учесниците доброволно партиципираат во истражувањето и дека ги сфаќаат потенцијалните проблеми и придобивки од тоа.

Добивањето согласност во традиционалните истражувања обично се прави на средба лице-в-лице, со усно образложение проследено со писмени документи, што ја олеснува реализацијата на инсистирањето да се направи сè за да се обезбеди суштинско разбирање на условите под кои се изведува истражувањето. Ваквиот пристап во добивање информирана согласност одвај да е можен во е-истражувањата, без разлика дали интернетот се користи како извор на податоци или како платформа за испорачување на инструментот. Во овие услови, дури и кога користи испитаници кои доброволно и свесно даваат податоци, на пример, за потреби на некоја анкета или интервју, истражувачот нема контрола врз тоа дали тие ги читаат, а уште помалку, дали ги разбираат писмено дадените информации за согласност. Затоа, за да се намали можноста од пренебрегнување на запознавањето со содржините од кои би требало да произлезе согласноста, се препорачува пристапување кон

давање повеќефазни куси информации со кои испитаникот треба да се согласи пред да дојде до страницата каде што може да ги депонира одговорите (Rosser et al., 2010).

Кога истражувачите ги користат активностите, односно интеракциите на луѓето кои се одвиваат на интернет, често се случува да пропуштат да бараат информирана согласност од нив. Понекогаш, тоа е заради неможноста тоа практично да се реализира, но почесто произлегува од недоволното разбирање на дистинкцијата меѓу тоа што се приватни, а што јавни содржини. Притоа, оправдувањето за ваквиот чекор се извлекува врз аналогитата произлезена од начелото дека опсервацијата и анализирањето на однесувањето во јавност, не подлежи на нужноста за барање информирана согласност од субјектите на таа опсервација².

Кај истражувањата овозможени преку интернет, ова правило не може да се следи така едноставно, бидејќи не е лесно доследно да се примени аналогитата јавно наспроти приватно која важи за физичкиот простор. Проблемот на автоматското третирање на податоците пласирани на интернет како јавни, Елгесем (Elgesem, 2002) го илустрира низ паралелата со конвенциите за ограничувањата во однесувањето на јавни (физички) простори и во домот. Опсервирањето на однесувањето во јавните простори не е ограничено, меѓу другото затоа што постојат широко социјално прифатени конвенции за тоа каков вид однесување се манифестира во тие рамки. Оттука, вообичаено, она што може да се прибере како податок од јавните простори не претставува сензитивна информација. Кога на ова ќе се надоврзе и фактот дека можноста за идентификација на идентитетот на јавните простори е сведена на најмала можна мерка, разбирливо е зошто истражувачите се ослободени од нужноста од добивање индивидуална согласност за опсервација во овој контекст. Од друга страна, приватните простори, како домот, се карактеризираат со тоа дека има многу строги рестрикции во врска со тоа кој може да биде „публичка“, односно, постојат големи ограничувања на протоколот на сензитивните информации.

Дефинирањето на сајбер просторот исклучиво како јавен виртуелен простор, без притоа сериозно да се разгледа опасноста од можноста анализата на податоците да ги повреди субјектите кои не знаат (и не дозволиле) да бидат дел од истражувањето, претставува голем ризик за етичноста на истражувањето. Како илустрација, можеме да замислиме пример во кој, третирајќи

² Правилото е формулирано во член 8.03 од Етичкиот кодекс и етичките принципи на психолозите на Американската психолошка асоцијација (APA Ethical Principles of Psychologists and Code of Conduct, 2017, достапно на <http://www.apa.org/ethics/code/ethics-code-2017.pdf>).

ги како однесување во јавниот простор, истражувачот може да реши да ги користи за анализа јавните статуси на социјалните мрежи. Прашањето што притоа се наметнува, дури и во услови кога прикажувањето на резултатите би се правело со анонимизација, е дали барањето на информирана согласност смее да се прескокне. Ова е особено важно прашање во услови кога во извештајот од истражувањето би се цитирале делови од изјавите како поддршка на интерпретацијата. Посочената дилема доаѓа првенствено оттаму што се доведува во прашање и анонимноста на оние од кои потекнуваат податоците, особено во помалите средини, каде тој е лесно подложен на препознавање поради релативно малиот број учесници во комуникацијата. Со оглед на тоа што оригиналната намена на статусите не е да бидат предмет на психолошка анализа, воопшто не е сеедно дали тие ќе станат достапни до јавноста во форма на лични изјави, или во форма на цитати кои се илустрација на наоди од истражување. Ова е дополнително проблематично во услови кога анализата резултира со различни форми на категоризација со помалку или повеќе негативна социјална конотација.

Сепак, може да се каже дека низ повеќето форми на комуникација на интернет, се продуцираат информации што се достапни за многу поширока публика, отколку онаа што нормално има пристап кај приватните канали на комуникација. Од една страна, може да се зборува за канали каде опасноста од злоупотреба е сведена на минимум и покрај нивната релативно широка достапност. Во некои од т.н. 'виртуелни соби за разговор', 'интернет билборди' и слични форуми, чувствителните и личните информации не се заштитени со ограничување на публиката која има пристап до каналот, туку на други начини, како што се: анонимност овозможена со употреба на прекари, целосната ефемерност на содржината на комуникацијата или, со краткотрајноста на интеракциите на форумот. Од друга страна пак, прашањето станува мошне покомплексно кога каналите на комуникација имаат повисок степен на ограничување на достапноста (како, на пример, социјалните мрежи), па корисниците на форумот очекуваат од нив да се бара одобрување на употребата на содржината на нивните објави за истражувачки цели. Оттука, се смета за етички недозволиво, комуникацијата на таков форум да се третира на ист начин како што би се однесувале кон комуникацијата која е недвосмислено јавна. Ваква рационализација за избегнувањето да се добие информирана согласност е направена и во мега-експериментот за емоционална 'заразност' во кој се користени податоци на стотици илјади корисници на Фејсбук (Kramer, Guillory, & Hancock, 2014). Според истражувачите, согласноста се подразбирала како дел на општите услови на користење на мрежата, кои, и покрај тоа

што се напишани надолго и нашироко, никаде не ја споменуваат можноста податоците да бидат користени за истражувачки цели³.

Со оглед на тоа колку е тешко да се направи јасна разлика помеѓу приватната и јавната сфера на интернет, истражувачите се должни да посветат сериозно внимание на фактот дека перцепциите на луѓето за тоа што е приватна и што е јавна комуникација во таквите медиуми може да варира. Затоа, истражувачите мора да бидат свесни дека кога користат материјал составен од интеракција на интернет, општо познатото етичко начело дека опсервацијата на јавни места може да се спроведе без да се информираат засегнатите, не е директно применливо. Следствено, се предлага, секогаш кога е тешко или невозможно да се обезбеди експлицитна информирана согласност за користење на податоците кои се на интернет пред да се приберат, да се пристапи барем кон *последовајќелно* известување на испитаниците за тоа дека нивните податоци биле прибрани за истражувачки цели, како и да се побара согласност за нивно понатамошно користење во анализата со јасно објаснување на потенцијалните ризици и очекуваните придобивки.

Вистински предизвик за обезбедување информирана согласност претставува ситуацијата во која податоците потекнуваат од малолетни лица, особено ако се деца на возраст под 14 години. Во дискусијата за контроверзноста на ова прашање, Голдфарб (Goldfarb, 2008) сугерира дека е неопходно добивањето согласност од родителите секогаш кога информациите се потенцијално препознатливи, додека Спригс (Spriggs, 2010) укажува на можноста информирањето на родителите да не биде секогаш од најдобар интерес за детето, особено кога постојат индикации за тоа дека децата не живеат во домашна атмосфера во која наоѓаат поддршка и емоционална сигурност.

Едно од основните етички начела наложува истражувачите да бидат искрени кога информираат за целта на истражувањето. Исто како, кај традиционалните начини на прибирање податоци, истражувачот е должен, доколку користи прикривање на целта заради избегнување на реактивност кај испитаниците, да обезбеди соодветна дополнителна информација за причината на таа постапка, како и откривање на вистинската цел. Кај истражувањата во кои се подразбира жив контакт со истражувачите, ова се прави рутински, на индивидуални или групни средби со испитаниците по теренската работа. Кај истражувањата на интернет, отежнатите околности за дебрифирање не го иземаат истражувачот од оваа обврска. Информирањето за вистинската цел најчесто се прави на тој начин што истражувачот испраќа соопштение на лич-

³ Ова е додадено неколку месеци откако е направено истражувањето, без да добие широк публицитет меѓу самите корисници на социјалната мрежа.

ната адреса на респондентите. Доколку одговарањето е анонимно, односно регрутацијата на испитаниците се врши со само-селекција, преку доброволно одговарање на некоја онлајн платформа, истражувачот е должен да постави виртуелно „копче“ на кое се кликнува на крајот на одговарањето, а со чие притискање се добива неопходното дебрифирање, или, да испрати автоматска порака по завршувањето на одговарањето, на самата платформа на која се одговара (Nosek, Banaji, & Greenwald, 2016).

Доверливост и приватност на податоците

Истражувањата засновани на интернет не се разликуваат многу од традиционалните, од аспект на можните извори на опасност за нанесување повреда на испитаниците. Едниот извор е поврзан со широк спектар на можни емоционални реакции на поставените прашања или експериментални манипулации, односно, на чувството на изневереност, доколку нацртот вклучувал потреба од привремена измама, или, со штета што произлегува од прекршување на доверливоста (анонимноста и приватноста). Разликите стануваат значајни, ако се разгледува аспектот на можностите и стратегиите за заштита од овие потенцијални повреди.

Како предност пред традиционалните форми на прибирање податоци, на е-истражувањата со право им се припишува многу низок ризик од психолошка принуда за истражување во учествувањето. Повлекувањето е лесно, дури и во услови кога причините се тривијални, на пример, здодевност на прашањата. Затоа, пак, во споредба со традиционалните, овие истражувања поставуваат многу сериозни предизвици од аспект на претпазливоста во врска со заштитата на доверливоста и тајноста на податоците. Освен споменатиот проблем со можноста да се идентификуваат нечији податоци врз основа на популарноста, може да биде неопходна и дополнителна заштита во случаи кога прибраните податоци се архивираат за секундарна употреба, па дури и тогаш кога се споделени како јавни постирања (Zimmer, 2010). Неодамнешниот случај на протекување на сензитивни информации од истражувањето, во кое корисниците на *OkCupid* мрежата (една од најпопуларните интернет-страници за наоѓање љубовен/сексуален партнер/ка) биле изложени на можноста да бидат идентификувани и покрај тоа што од нив се земани податоци од крајно приватен карактер, како сексуални преференции и навики, доби ши-

рок публицитет низ медиумите⁴. Под изговор дека податоците се *веќе* јавно споделени од страна на сопствениците, главниот истражувач и неговите соработници, во 2016 година ги објавија наодите од нивното истражување, иако тие вклучуваа делови преку кои може лесно да се идентификува идентитетот на субјектите, како што се нивното корисничко име, физички обележја и фотографии.

Етичките начела при истражувањето наложуваат дека истражувачите мора да обезбедат соодветни услови за заштита на приватноста на субјектите и за одржување на безбедноста (интегритетот) на сите собрани податоци. Повредата на приватноста и на доверливоста претставува ризик за нанесување сериозна штета на учесниците, почнувајќи од последици од изложување на лични или сензитивни информации, до разоткривање на противзаконско однесување, или изнесување податоци што се заштитени со закон. Генерално, во традиционалните истражувања ова се постигнува преку анонимизација, рестрикција на пристапот до податоци и бришење на сите информации што може да придонесат кон последователно откривање на идентитетот.

Истражувањата, засновани на интернет, воведуваат нови проблеми во врска со овие решенија на прашањето на доверливост и приватност. Истражувачите сè повеќе користат податоци за поединци од извори, како што се Фејсбук, Твитер или блогови. Овие мрежи се богати со податоци што може да се комбинираат со други податоци (и бази на податоци) достапни на интернет, така што класичните форми на анонимизација може да бидат недоволни. Постојат документираните случаи во кои е забележано дека заради ваквите карактеристики на мрежите, истражувачите имале можност да ги ре-идентификуваат поединците преку анализирање и споредување на таквите сетови на податоци, иако претходно биле анонимизирани (Sweeny, 2002). Слично, новите видови податоци кои се прибираат со е-истражувањата, може релативно лесно да се злоупотребат за идентификација на субјектите во претходно воспоставен анонимен сет на податоци преку лоцирање на т.н. IP (Интернет-протокол) адреси. Овие случаи укажуваат на тоа дека прикривањето, односно шифрирањето на името, адресата или демографските обележја на испитаниците, во случај на е-истражување, воопшто не претставува доволна превенција, па затоа укажуваат на неопходноста од консултации со информатичари околу сигурноста на заштитата на идентитетот.

Оваа нова, далеку покомплексна реалност кога станува збор за можноста за ре-идентификација на анонимизираните субјекти, ги става истражу-

⁴ Детален опис може да се види на: <https://www.vox.com/2016/5/12/11666116/70000-okcupid-users-data-release>

вачите во позиција да бидат попрепазливи и со физичкото чување (складирање) на податоците. Генерално, стандардите за заштита на податоците може да се сумираат во следниве препораки: 1) сите податоци од субјекти собрани преку интернет да се пренесуваат во шифриран формат кој обезбедува тие да не можат да бидат декодирани на таков начин што подоцна ќе може повторно да станат достапни индивидуалните одговори на поединечните испитаници; 2) секогаш треба да се инсистира на највисоко можно ниво на енкрипција на податоците, дури и по цена да се бара испитаниците да користат специјален софтвер или пребарувач кога одговараат; 3) испитаниците треба да бидат информирани за степенот на заштита и за тоа дека доверливоста е лимитирана од техничките можности, односно, дека не е ниту трајно, ни стопроцентно загарантирана.

Регрутација на испитаници и контрола на одговарањето

Иако на прв поглед прашањата за регрутација на испитаниците и контролата на одговарањето се чини дека не се поврзани со етичките прашања, дел од авторите кои ја третираат оваа проблематика сметаат дека тие треба да бидат адресирани како такви, бидејќи го засегаат квалитетот на податоците, а со тоа и интегритетот на наодите.

Кај истражувања засновани на интернет во кои се бара доброволно учество од испитаниците, стратегијата за селекцијата на примерокот се сведува исклучиво на можноста да се добијат податоци од пригоден примерок. Несомнено е дека корисниците на интернет се разликуваат на различни начини од не-корисниците. Во контекст на нашата земја, критични карактеристики што ги раздвојуваат едните од другите се возраста, образованието и донекаде, социо-економскиот статус. Оттука, кога се прибираат податоци на ваков начин, речиси секогаш мора да се смета на тоа дека примерокот не е репрезентативен. Мали исклучоци постојат само тогаш кога популацијата е исклучително мала, а нејзините членови се корисници на мрежата. Со оглед на тоа што работењето со случајни примероци е повеќе правило од исклучок за кој било контекст на истражување, пристрасноста не може да биде третирана како проблем, иманентен на овој вид регрутација. Но, она што е карактеристично спорно за интернет-истражувањата е дека, всушност, во голем број ситуации, токму популацијата е таа која не може добро да се дефинира. Оттука, опасноста за неоправдано генерализирање се зголемува. Наспроти ова, пристапноста до одредени тесно дефинирани суб-популации кои формираат групи на

интернет, или, пак, се корисници на одредени страници, обезбедува поголема можност за сигурност при генерализирањето, отколку кога примерокот би се формирал на некој од традиционалните начини. Конечно, масовноста на користењето на интернетот, придружена со економичноста во пристапот кон испитаници, сепак претставува сериозна предност. На пример, прашалник за задоволството на корисниците, објавен на страницата Amazon.com сигурно не ги опишува сите купувачи на книги на национално ниво, но реакциите на овие поединци може да се генерализираат на голем број корисници кои, поради една или друга причина, „сурфаат“ на оваа страница (Walther, 2002).

Многу посериозен ризик кој се рефлектира на точноста на добиените податоци е можноста респондентите воопшто да не припаѓаат на популацијата која се истражува, односно, да се претставуваат себеси помлади/постари, со спротивен пол или, да лажираат кој било друг демографски податок. Овој проблем може да ги засегне и онлајн интеракциите чија примарна функција не е да бидат истражувачки податоци, затоа што дел од луѓето рутински лажно се претставуваат на различните социјални мрежи, во виртуелните ‘соби за разговор’ или за видео-игри. Истото, сосема еднакво може да се случува и кога се пополнуваат различни прашалници, тестови, интервјуа и слично, кои се поставени на интернет за на нив да се одговара доброволно⁵. Мотивацијата за ваквиот вид однесување не е сосема јасна, па затоа не може ни да се предвиди во колкав степен би ги засегнало податоците во различни околности. Иако искривувањето на идентитетот не е проблем на кој се сосема имуни другите начини на прибирање податоци (на пример, по телефон, или по пошта), би требало да се води сметка дека онлајн контекстот е мошне стимулативен за ваков вид дисторзија, затоа што е речиси конвенционално место каде се прави прикривање на идентитетот. На овој проблем се надоврзува ризикот за манифестирање одреден стил при одговарањето, кој мошне веројатно е уште поизразен отколку кај традиционалните начини на прибирање податоци. На тоа се надоврзува и далеку помалата подготвеност на испитаниците да вложат труд и напор при одговарањето, затоа што ситуацијата е дополнително анонимизирана со физичкото отсуство на истражувачот. Индикација за ова е тоа што Вилијамс и соработниците во неколку наврати на спроведување експеримент на интернет, утврдиле дека процентот на осипување на испитаници е многу поголем, отколку во класичните експериментални ситуации

⁵ Дополнителен предизвик кај ваквиот начин на прибирање податоци, кој исто така може да ги контаминира одговорите, се случува кога тие се поставуваат на социјалните мрежи, со опција за слободно оставање коментари под објавата. На многуте вакви анкети, може да се прочитаат реакции на оние кои го отвориле прашалникот, за кои може сосема основано да се тврди дека ќе влијаат на реакциите на наредните респонденти.

(Williams, Cheung, & Choi, 2000). Оттука, доколку не се примени дополнителна заштита при процесот на регрутација, не може со сигурност да се смета дека описот на примерокот е верна слика за него.

Еден од начините за контрола на дадените информации е преку воведување т.н. прашања за проверка. Демографските податоци може да се проверат преку неколкукратно поставување на истото прашање и со вкрстување на селектирани прашања кои би можеле да откријат недоследност во претставувањето. Слично, се контролира и стилот на одговарање – од испитаниците циклично се бара да кликнат на конкретна алтернатива која служи како „лозинка“ за влез во наредните прашања, па „слепото“ одговарање автоматски ги исклучува од обработката.

Чест користен алтернативен метод на слободното доброволно пристапување е упатување на директна порака до потенцијалните испитаници во лични електронски поштенски сандачиња или обраќање до специфични групи на мрежата. Иако ваквата стратегија ја подобрува контролата врз процесот на регрутација на испитаниците, секогаш мора да се има предвид дека постои потенцијална опасност да го намали квалитетот на податоците од аспект на искреност, односно спонтаност. Дополнително, иако не е најпрактично за истражувачот, треба да се внимава пораката да не биде испратена на начин што ги прави видливи адресите на останатите. Исто така, Менделсон (Mendelson, 2007) со право препорачува дека известувањата за регрутација на испитаници треба да содржат повеќе од обична замолница за учество. Важно за обезбедување квалитетни информации за истражувањето е да се даде информација за тоа дека тоа е одобрено од надлежен етички одбор, како и да се овозможи контакт со истражувачите кои би стоеле на располагање за евентуални прашања и за давање повратна информација - доколку истражувањето вклучува некаков вид тестирање.

Регрутацијата на малолетниците задолжително се прави преку барање упатено до родителите/старателите. Уште посложено прашање за интернет-истражувачите е како да се контролира учеството во истражувањето кое не е наменето за деца. Стандардното барање од учесниците да ја пријават својата возраст ни оддалеку не може да се смета доволно за отстранување на малолетниците од учество во истражувањето. Оваа претпазливост е дотолку поважна ако се земе предвид дека вклучувањето на децата во истражувања кои не се наменети за нив, не само што се одразува на квалитетот на податоците, туку, во одредени околности, може да нанесе штета на добросостојбата на децата. Засега, постојат само стратегии за да се минимизира можноста или веројатноста дека децата ќе учествуваат и покрај тоа што истражување-

то не е наменето за нив како популација. Еден начин да се стори тоа е да се направи таков дизајн на веб-страница што таа ќе биде најмалку можно привлечна за децата. Понатаму, може да се бара лозинка за учество која може да се добие само со директна покана, или да се бара некоја специфична информација која на децата обично не им е достапна (на пример, дел од бројот на лична карта). Во практиката е познато и воспоставувањето посложен систем на проверка кој бара субјектите да се регистрираат во централизирана база на податоци со обезбедување на некои докази дека се полнолетни (Nosek, Banaji, & Greenwald, 2016).

Заклучок

Во отсуство на систематизирани емпириски податоци, овде ќе биде споделен само впечатокот на авторката дека во последниве години, рапидно се зголемува бројот на истражувањата кои се реализираат преку интернет. Ваквиот вид истражувања станува сè попривлечен и за истражувачи почетници, но и за лица кои практично немаат ниту обука во сферата на истражувачката етика, ниту во некоја од бихевиоралните науки. Напливот на постојани барања некој да одговори на нешто е дотолку позаканувачки, ако се земе предвид дека прашањата кои се поставуваат се со многу низок квалитет – неретко двојни, двосмислени или без понудени алтернативи кои се сеопфатни и меѓусебно исклучиви. Оттука, многу е веројатно дека следен сериозен предизвик на психолозите- истражувачи ќе биде да обезбедат мотивација за соработка од страна на испитаниците, со оглед на тоа колку често истражувачките алатки се преупотребуваат и се злоупотребуваат со поставување на интернет. Затоа, одговорноста на психолозите да го заземат неопходниот став за доследно исполнување на етичките барања дополнително се зголемува. Пропустите во заштитување на испитаниците и на користените инструменти, не е штетна само за добросостојбата на учесниците во истражувањата, туку недвосмислено доведува и до намалување на довербата во науката. Важноста на познавањето и практикувањето на етичките стандарди произлегува меѓу другото од задачата на секој истражувач да биде крајно претпазлив во превенцијата и на двете несакани последици.

Литература

- Barberá, P., Bonneau, R., Egan, P., Jost, J., Nagler, J., & Tucker, J. (2014). Leaders or Followers? Measuring Political Responsiveness in the U.S. Congress Using Social Media Data. *Prepared for delivery at the Annual Meeting of the American Political Science Association*, Преземено на 10.11.2017 од; http://pablobarbera.com/static/barbera_twitter_responsiveness.pdf
- Bromseth, J. C. H. (2002). Public Places: Public Activities? Methodological Approaches and Ethical Dilemmas in Research on Computer-mediated Communication Contexts. In A. Morrison (Ed.), *Researching ICTs in Context* (pp.33–61). Oslo: University of Oslo.
- Buchanan, E. (2010). Internet Research Ethics: Past, Present, Future. In C. Ess & M. Consalvo, (Eds.), *The Handbook of Internet Studies* (pp. 82-108). Oxford: Blackwell.
- Bruckman, A. (2006). Teaching Students to Study Online Communities Ethically. *Journal of Information Ethics*, 15(2), 82–98.
- Crandall, D.J., Backstrom, L., Huttenlocher, D., Kleinberg, J. (2009). Mapping the world's photos. *Proceedings of the 18th international conference on World wide web*. Madrid: Spain. doi: 10.1145/1526709.1526812
- Elgesem, D. (2002). What is Special about the Ethical Issues in Online Research? *Ethics and Information Technology*, 4(3), 195–203.
- Ess, C. & Association of Internet Researchers Ethics Working committee (2002). *Ethical Decision-Making and Internet Research: Recommendations from the AoIR Ethics Working Committee*, Approved by the AoIR, Преземено на 28.10.2017 од; <http://aoir.org/reports/ethics.pdf>,
- Goldfarb, N. (2008). Age of Consent for Clinical Research, *Journal of Clinical Best Practices*, 4(6), Преземено на 20.10.2017 од; http://firstclinical.com/journal/2008/0806_Consent_Age.pdf,
- Kirkegaard, E.O.W., & Bjerrekær, J.D. (2016). The OKCupid dataset: A very large public dataset of dating site users. *Open Differential Psychology*. Преземено на 9.11.2017 од; https://openpsych.net/files/papers/Kirkegaard_2016g.pdf
- Kramer, A. D. I., Guillory, J. E., & Hancock, J. T. (2014). Experimental evidence of massive-scale emotional contagion through social networks. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 111(24), 8788-8790.
- Kraut, R., Olson, J., Banaji, M., Bruckman, A., Cohen, J., & Cooper, M. (2004). Psychological Research Online: Report of Board of Scientific Affairs' Advisory Group on the Conduct of Research on the Internet. *American Psychologist*, 59(4), 1–13.
- Markham, A., Buchanan, E., & Association of Internet Researchers Ethics Working committee (2012). *Ethical Decision Making and Internet Research: Recommendations from the AoIR Ethics Working Committee*. Approved by the AOIR general membership, Преземено на 28.10.2017 од; <https://aoir.org/reports/ethics2.pdf>.

- Mendelson, C. (2007). Recruiting Participants for Research from Online Communities, *Computers, Informatics, Nursing*, 25(6), 317–323.
- Nosek, B. A., Banaji, M. R., & Greenwald, A. G. (2016). eResearch: Ethics, Security, Design, and Control in Psychological Research on the Internet. *Journal of Social Issues*, 58, 161–176. Преземено на 20.10.2017 од: <http://doi.org/10.1111/1540-4560.00254>
- Reips, U. (2012). Using the Internet to Collect Data. In H. Cooper, P.M. Camic, R. Gonzalez, D. L. Long, A. Panter, D. Rindskopf, & K.J. Sher, (Eds.), *APA Handbook of Research Methods in Psychology, Vol 2: Research designs: Quantitative, qualitative, neuropsychological, and biological* (pp. 291-310). Washington DC: American Psychological Association.
- Rosser, B.R.S., Oakes, J.M., Konstan, J., Hooper, S., Horvath, K.J., Danilenko, G.P., Nygaard, K.R. & D.J. Smolenski. (2010). Reducing HIV Risk Behavior of MSM Through Persuasive Computing: Results of the Men's INTERNET Study (MINTS-II). *AIDS*, 24(13), 2099–2107.
- Spriggs, M. (2009). Consent in cyberspace: Internet-based research involving young people. *Monash Bioethics Review*. 28 (4), 32.1-15.
- Sweeney, L. (2002). K-Anonymity: A Model for Protecting Privacy. *International Journal of Uncertainty Fuzziness and Knowledge-Based Systems*, 10 (5), 557–570.
- Walther, J. (2002). Research Ethics in Internet-enabled Research: Human Subjects Issues and Methodological Myopia. *Ethics and Information Technology*, 4(3), 205–216.
- Williams, K. D., Cheung, C. K. T., & Choi, W. (2000). Cyberostracism: Effects of being ignored over the Internet. *Journal of Personality and Social Psychology*, 79,748–762.
- Zimmer, M. (2010). But the Data is Already Public: On the Ethics of Research in Facebook. *Ethics & Information Technology*, 12(4), 313–325.

INTERNET-BASED PSYCHOLOGICAL RESEARCH: ETHICAL ISSUES AND RECOMMENDATIONS

Nikolina Kenig

Abstract

Differences between traditional and Internet-based research are also reflected in significant issues in the field of research ethics. This review covers several important ethical issues that arise from the characteristics of online-based research, such as the increased risks of potential exposure of confidential data and / or identity to third parties, the reduced control over participant recruitment and the way in which they are responding, and the dilemmas in deciding whether requiring informed consent is necessary or not. The review provides insights into several relevant solutions and recommendations on how to meet the ethical standards of Internet-based research. The author expresses her views on the current state of the use of the Internet for research purposes and the consequences of neglecting the ethical requirements.

Keywords: *Internet based research, research ethnics*